

Список використаних джерел та літератури:

1. Биржаков М. Б. Введение в туризм / М. Б. Биржаков. – СПб. : Издательский торговый дом „Тера”, 1999. – 192 с.
2. Гнатюк В. М. Управління системою виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В. М. Гнатюк. – К., 2000. – 16 с.
3. Гончаренко С. У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / С. У. Гончаренко, В. М. Володько // Педагогіка і психологія. – № 1 (6). – К., 1995. – С. 63–71.
4. Кондрацька Л. А. Теорія і технологія культурологічної підготовки майбутніх учителів художньо-естетичних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л. А. Кондрацька. – Тернопіль, 2004. – 40 с.
5. Коссак Г. М. Формування особистісного досвіду старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / Г. М. Коссак. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
6. Крачило М. П. Краєзнавство та туризм : навч. посіб. / М. П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994. – 134 с.
7. Лопатинська В. В. Формування гуманістичних цінностей підлітків у позашкільних навчальних закладах туристсько-краєзнавчого профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 „Теорія і методика виховання” / В. В. Лопатинська. – К., 2007. – 20 с.
8. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.05 „Соціальна педагогіка” / Ю. Й. Поліщук. – Луганськ, 2006. – 42 с.

Анотація

И.М.Шоробура

Туристско-краеведческая работа в современной школе: вызовы настоящего

В статье рассмотрены особенности туристско-краеведческой работы, условия организации и ее виды в современной школе.

Ключевые слова: туризм, туристско-краеведческая работа, экскурсия, прогулка, экспедиция, эстафета, современная школа.

Summary

I.M.Shorobura

Tourist and Local History Work in the Modern School: Challenges of the Present

Peculiarities of tourist and local history work, conditions of organization and its kind in the modern school are studied in the article.

Keywords: tourism, tourist and local history work, tour, trip, expedition, relay race, modern school.

Дата надходження статті: „26” січня 2012 р.

УДК 37.035:159.922.63(045)

JUSZCZAK KRZYSZTOF,
doktor nauk humanistycznych
(Ślupsk, Polska)

Przygotowanie do starości jako zadanie jednostek i zbiorowości

Demograficzne zjawisko starzenia się społeczeństwa polskiego, obok wyraźnego wzrostu zainteresowania okresem starości zarówno w aspekcie jednostkowym, jak i z punktu widzenia społecznego, wiąże się z koniecznością intensyfikacji działań służących przygotowaniu do starości. Długotrwałe zaniedbania w edukacji na rzecz starości powodują utrwalenie negatywnych zachowań u osób w podeszłym wieku. Stąd, należy szukać dróg prowadzących do zmiany własnej (obecnej lub przyszłej) przestrzeni życiowej na lepszą, dróg prowadzących do starości w swej istocie pożądaney.

Celem niniejszej jest ukazanie przygotowania do starości jako istotnego zadania jednostek i zbiorowości. Ponadto, autor ma nadzieję, iż przedstawione w opracowaniu treści staną się przyczynkiem do przemyśleń odnośnie gotowości do kształtowania przez Polki i Polaków własnej przyszłości, a przede wszystkim gotowości do przejścia odpowiedzialności za siebie w okresie starości.

Słowa kluczowe: starość, gerontologia, geragogika.

Starzenie się społeczeństw jest jednym z charakterystycznych zjawisk współczesnego świata. Z danych szacunkowych wynika, że w 2020 roku ogólna liczba ludzi starych osiągnie 1 miliard, w tym w krajach najbogatszych przekroczy 700 milionów, co stanowić będzie około 30% całej populacji. Podobna tendencja zarysowuje się w Polsce. Według aktualnej prognozy demograficznej w 2020 roku około 24% Polaków będzie

miało ponad 60 lat, przy czym wyraźnie zwiększy się liczebność roczników najstarszych, zwłaszcza powyżej 80. roku życia.

Wydłużanie życia ludzkiego, zjawisko ze swej istoty pozytywne, wymaga więc podjęcia działań przystosowawczych do nowej socjodemograficznej rzeczywistości. Konieczne staje się nie tylko dalsze doskonalenie zabezpieczeń emerytalno-rentowych, przygotowanie nowoczesnej oferty opieki medycznej i aktywnych form pomocy społecznej, ale także zapewnienie dostępu do systemu wsparcia społecznego umożliwiającego osiągnięcie potencjału koniecznego do samodzielnego funkcjonowania seniorów.

W ujęciu historycznym wzrost zainteresowania zagadnieniami dotyczącymi starzenia się człowieka nastąpił dopiero w połowie XX wieku. W Stanach Zjednoczonych w roku 1947 powstało pismo w całości poświęcone zagadnieniom gerontologicznym (*The Journal of Gerontology*). W Europie pierwsze tego typu czasopismo wydano w 1956 roku (*Gerontology*). Od tego czasu regularnie odbywają się konferencje i kongresy gerontologiczne. Powołano także wiele organizacji działających na rzecz osób starszych, m. in.: Międzynarodowe Towarzystwo Gerontologiczne (*International Association of Gerontology*) czy Międzynarodową Federację Towarzystw Zrzeszających Osoby Starsze (*International Federation of Senior Citizens Associations FIAPA*), afiliowaną przy ONZ i Radzie Europy [1, s.29].

Pierwsza debata na forum ONZ odnosząca się do zagadnień starzenia się społeczeństw miała miejsce w 1948 roku, kolejna w 1969. W 1982 roku zwołano Światowe Zgromadzenie podczas którego uchwalono Międzynarodowy Plan Działania w Kwestii Starzenia się Społeczeństw – pierwszy międzynarodowy dokument wytyczający kierunki działania w tworzeniu programów podejmujących kwestię demograficznego starzenia się populacji. W formie 62 zaleceń odnosi się on do działań w sferze badań naukowych, zdrowia, ochrony seniorów jako konsumentów, warunków mieszkaniowych i otoczenia fizycznego, rodziny, opieki społecznej, zabezpieczenia dochodów, zatrudnienia i edukacji. Podkreśla m. in. potrzebę wiekowej integracji społeczeństwa oraz potencjał seniorów dla rozwoju i wartości życia społecznego [1, s.29-30].

Zgodnie ze światowym trendem, również w Polsce odnotowuje się stały wzrost zainteresowania problematyką starości. Systematycznie zwiększa się odsetek organizacji ukierunkowanych na reprezentowanie interesów seniorów. Niektóre z nich kładą nacisk na działalność polityczną, inne dają możliwość atrakcyjnego spędzania czasu, kładą akcent na zajęcia o charakterze edukacyjnym, bądź oferują usługi wolontarystyczne.

Procesem starzenia się i starości interesuje się wiele nauk. Problematyka ta weszła na trwałe do obszarów filozofii, historii, biologii, medycyny, socjologii, psychologii i pedagogiki. Jednakże na plan pierwszy wysuwa się gerontologia – nauka interdyscyplinarna, specjalistyczna, podejmująca wyłącznie kwestie starzenia się i starości.

Początków naukowej gerontologii upatruje się w poglądach Francisca Bacona, który twierdził, iż badania procesów starzenia się pozwolą poznać i zrozumieć przyczyny starości. Dotychczas nie stała się ona nauką normatywną. Jej zadania koncentrują się na obserwacji i poznawaniu zjawisk wpływających na lub towarzyszących procesowi starzenia się i starości właściwej, formułowaniu prawidłowości, klasyfikowaniu zjawisk. Wypełnia więc zadania poznawcze i teoriiotwórcze. Integralnymi częściami gerontologii są gerontologia społeczna i geragogika.

Gerontologia społeczna to dyscyplina naukowa rozpatrująca przyczyny i skutki procesu starzenia się społeczeństw, analizująca wzajemne związki zachodzące między zjawiskami demograficznymi, świadczącymi o starzeniu się społeczeństw, a ich społecznym podłożem. Jej celem jest maksymalne zwiększenie sił życiowych, ich rewitalizacja oraz zwielokrotnienie możliwości czerpania korzyści z życia przez jednostkę i społeczeństwo.

Geragogika, zwana także gerontopedagogiką, jest dyscypliną, która wspomaga prawidłową adaptację do starości. Zadania poznawcze tej nauki można ująć w dwie grupy [3, s.19]: (1) badania podstawowe: proces starzenia się, starość jako faza życia, diagnoza sytuacji życiowej osób w podeszłym wieku, diagnoza potrzeb tych osób, czynniki warunkujące starzenie się, metody i środki opieki nad osobami w podeszłym wieku, optymalizacja warunków życia ludzi starych, waloryzacja starości; (2) badania stosowane: wychowanie do starości, profilaktyka i prewencja patologizacji życia osób starszych, poradnictwo geragogiczne, socjalizacja osób w podeszłym wieku, terapia lub rehabilitacja ludzi starszych, ich rewitalizacja, aktywizacja seniorów, rehabilitacja zawodowa, zaspokojenie potrzeb indywidualnych i społecznych starzejącego się pokolenia, przygotowanie do cierpienia i śmierci.

Interdyscyplinarnym rozważaniom nad starzeniem się i starością winien przyświecać jeden zasadniczy cel - intensyfikacja działań służących przygotowaniu do ostatniego, jak określił starość Jan Paweł II, etapu ludzkiego dojrzewania. Przy czym przygotowanie to powinno być traktowane „...jako, ujęta w komplementarną całość, kwintesencja wychowania do przyszłości, wychowania do aktywności i wychowania do przyszłych wyborów” [5, s.45].

Termin „przygotowanie do starości” należy rozpatrywać w dwóch płaszczyznach: jako zadanie dla jednostek i jako zadanie dla zbiorowości. Przypadek pierwszy dotyczy działań, które podejmuje pojedyncza osoba z myślą o poprawie swojej sytuacji życiowej po przekroczeniu granicy wieku oznaczającej starość. W

rozumieniu drugim pojęcie to obejmuje kroki podejmowane przez organa państwa, samorządy, instytucje społeczne, których aktywność ukierunkowana jest na zaspokajanie w przyszłości potrzeb społeczeństwa, w którym wzrasta udział osób starszych [4, s.39].

Działania zmierzające do zapewnienia pomyślnej starości podzielić można na trzy grupy: zapobieganie występowaniu zdarzeń krytycznych, odracanie momentu ich wystąpienia oraz planowanie metod minimalizowania szkód, wynikających z owego zdarzenia.

Oczywistym jest, że owo przygotowanie inaczej wygląda na poziomie jednostek, inaczej zaś na poziomie zbiorowości. Na poziomie jednostki podstawowe znaczenie ma dbałość o zdrowie somatyczne i psychiczne, utrzymywanie więzi społecznych oraz przygotowanie „bytowe”. W odniesieniu do dbałości o zdrowie istotne jest podejmowanie starań o zachowanie dobrej kondycji fizycznej, psychicznej i intelektualnej, poprzez stałą aktywność ukierunkowaną na powtarzalny wysiłek cielesny i umysłowy, ułatwiający w momencie kryzysu przejście przez trudności. Pielęgnowanie więzi społecznych związane jest z podtrzymaniem dobrych relacji z kręgiem potencjalnych osób, wspomagających w okresie potrzeby bycia wspieranym. Polega ono z jednej strony na ich budowaniu, z drugiej zaś na ich utrwalaniu poprzez częstszy kontakt, zainteresowanie problemami innych i czynne uczestnictwo w wymianie o charakterze odroczonym. Z kolei przygotowanie „bytowe” odnosi się zarówno do sfery materialnej (gromadzenie oszczędności, ubezpieczenie społeczne), jak i do odpowiedniego przekształcenia przestrzeni codziennego funkcjonowania.

Inaczej jest w przypadku przygotowania do starości na poziomie społeczeństwa. Mamy tu do czynienia z dostosowywaniem się do realiów demograficznych, jak i rozpowszechnianiem się nowego sposobu myślenia, dostrzegającego w starzeniu się ludności nie zagrożenia dla dalszego funkcjonowania społeczeństwa, ale szanse urzeczywistnienia odwiecznego marzenia człowieka o długim życiu w zdrowiu i dostatku [4, s.35].

Zarówno w przypadku jednostkowym, jak i zbiorowym podstawowymi cechami przygotowania do starości są: 1) orientacja na przyszłość, 2) świadomość konsekwencji podejmowanych starań (tj. ich celowość), 3) racjonalność wyboru, 4) gotowość do odkładania gratyfikacji za swe działania na wiele lat. „Powyższe rudymenty nie zawsze jednak współwystępują, albowiem niektóre indywidualne działania, ewidentnie wchodzące w skład przygotowania do starości, wymuszone są przez przepisy prawa (wówczas może nie występować żaden z tych elementów) bądź też przez rozwiązania, które prawnie silnie je determinują (wówczas mamy do czynienia z uchyleniem jednej lub więcej pozycji z powyższej listy). Jak zatem łatwo wywnioskować zbiorowe przygotowanie do starości, w dużej części skodyfikowane, narzuca pewne ramy, w które jednostka musi się wpisać, dokonując wyboru własnych działań” [4, s.40].

Różnicą pomiędzy przygotowaniem jednostkowym a zbiorowym jest horyzont czasu, w jakim podejmowana jest kalkulacja relacji koszty – korzyści. W przypadku jednostek horyzont obejmuje kilka najbliższych dekad, w przypadku zbiorowości możliwe jest dokonywanie wyborów z myślą o konsekwencjach pojawiających się za 50, 100 czy jeszcze więcej lat. Co więcej, różnica horyzontu czasowego występuje na jeszcze jednej płaszczyźnie – odpowiedniej chwili rozpoczęcia przygotowania do starości w życiu jednostki. Z indywidualnego punktu widzenia jest to wczesna dorosłość, chwila usamodzielnienia się. Z pozycji zbiorowości chwila ta powinna zaczynać się z momentem poczęcia [4, s.40].

Oba typy przygotowania do starości mają również elementy wspólne. Jednym z nich jest zgodność dziedzin życia, których owo przygotowanie dotyczy. Niezależnie bowiem od poziomu analizy, wyróżnić można te same płaszczyzny, na których ono występuje. Priorytetowymi wydają się być wymiary: ekonomiczny, zdrowotny, społeczny, przestrzenny, technologiczno-edukacyjny i polityczny [4, s.42]. Do wykazu tego dodać należy także wymiar duchowy. Albowiem, życie w świecie chaosu aksjonormatywnego, świecie, w którym konkretne wartości przyjmują coraz to inne znaczenia, wpływa na mentalność człowieka, jego sposób bycia, kształtowanie się zwyczajów i tworzenie nowej obyczajowości, zwłaszcza ludzi starych [2, s.152-153].

Należy także podkreślić, że zbiorowe przygotowanie do starości może oddziaływać na to samo działanie na poziomie jednostkowym. Osiągnięcie sukcesu zależy tylko i wyłącznie od współwystępowania trzech zbieżnych posunięć władz publicznych: oddziaływania na świadomość jednostek (promowanie myślenia perspektywicznego i uświadamianie alternatywnych metod rozwiązywania pojawiających się problemów, tworzenia obiektywnych możliwości korzystania z istniejących alternatyw (głównie rozbudowy infrastruktury instytucjonalnej), wprowadzania bodźców wyzwalających konkretne zachowania (zachęty, nakazy) [4, s. 54].

Koncepcji pomyślnego starzenia się sprzyja model społeczeństwa, które jest przyjazne i funkcjonalnie urządzone dla każdego z jego członków i oznacza zbiorowość, która dostosowuje swą strukturę i funkcjonowanie, jak też politykę i planowanie do potrzeb i umiejętności wszystkich, uwalniając w ten sposób potencjał wszystkich z korzyścią dla wszystkich. Idea *Spoleczeństwa dla Wszystkich Grup Wieku* zakłada [6, s. 17]:

- zaangażowanie/nakłady samych ludzi starych;
- uruchamianie zasobów/potencjału zdolności, umiejętności i możliwości gromadzonych przez całe życie (generowanie i wymiana kapitału pokoleniowego);

– kształtowanie wzbogacających wzajemnie stosunków międzypokoleniowych w rodzinie i społeczności;
– dostosowanie infrastruktury kraju do zmian demograficznych i innych przemian społeczno-ekonomicznych i kulturowych.

Realizacja koncepcji *Spoleczeństwa dla Wszystkich Grup Wieku* wymaga realistycznych środków, twórczo wykorzystujących zasoby krajowe i lokalne, zdolności aktorów sceny publicznej (rząd, samorząd, sektor prywatny i pozarządowy), w tym przede wszystkim działań takich, jak [6, s.17-20]:

– przyjęcie problemów starzenia się jako priorytetu globalnego, wymagającego zespolenia procesów gospodarczych i polityki społecznej w skali świata i konkretnych krajów – m. in. poprzez prowadzenie pronatalistycznej polityki dążącej do zwiększenia urodzeń lub polityki pro-migracyjnej skierowanej do dorosłych, stosowanie technologii prowadzących do zwiększenia produktywności jednostki oraz dochodu narodowego, wprowadzanie międzynarodowych inwestycji w krajach o dużym odsetku młodzieży, dających jednocześnie pracę młodym ludziom i dochody dla emerytów, przekształcanie wydatków na zbrojenia i armię na zasoby wspierające bezpieczeństwo socjalne obywateli;

– gwarantowanie bezpiecznego dochodu seniorów, opartego na systemach emerytalnych budowanych na zasadzie solidaryzmu społecznego oraz w oparciu o zróżnicowane formy oszczędzania i nieformalny system solidarnego wsparcia; wprowadzanie (tam gdzie jest to konieczne) alternatywnych rozwiązań wobec sformalizowanych systemów ubezpieczenia społecznego, które wspierałyby przedsięwzięcia prowadzące do generowania dochodów z innych źródeł;

– edukacja permanentna prowadząca do budowania wyedukowanej populacji seniorów i nabierania nawyku uczącego się stale społeczeństwa, organizowanie wykładów i warsztatów dla różnych kategorii społeczeństwa na temat skutków starzenia się ludności i możliwości zaspokajania potrzeb tej kategorii, prowadzenie (wspólnie z seniorami) badań przy opracowywaniu lokalnych planów i programów edukacyjnych adresowanych do ludzi w wieku emerytalnym i ich rodzin;

– promocja zdrowego stylu życia skutkująca odwlekaniami i pokonywaniem chorób -realizowanie programów umożliwiających zrozumienie i upowszechnienie czynników, zjawisk i procesów odpowiedzialnych za krzewienie oraz utrzymanie zdrowia w skali indywidualnej i grupowej, położenie nacisku na wykorzystanie w promocji zdrowia zasobów tkwiących w jednostce i w jej społecznym otoczeniu, opracowanie i wprowadzanie na rynek szerszej i bardziej atrakcyjnej gamy towarów promujących zdrowie oraz usługi dla wszystkich grup wieku, które przynosiłyby szczególne korzyści osobom starszym, podejmowanie działań zapewniających seniorom dostęp do odpowiedniej żywności, produktów i urządzeń zgodnych z normami bezpieczeństwa, kształtowanie pozytywnego obrazu starzenia się w świadomości społecznej;

– realizowanie elastycznej polityki wobec rynku pracy m. in. poprzez tworzenie (przy współudziale wszystkich generacji) miejsc pracy dla osób starszych w skali lokalnej (usługi), które nie powodowałyby ograniczenia zatrudnienia dla młodzieży, wdrażanie rozwiązań prawno-organizacyjnych umożliwiających osobom starszym powrót do pracy po okresowej bierności zawodowej, wprowadzanie elastycznej granicy wieku nabycia uprawnień emerytalnych oraz umożliwienie fazowego przechodzenia na emeryturę, organizowanie konsultacji przedemerytalnych; wykorzystywanie umiejętności i możliwości kontynuowania pracy (w tym niepełnoetatowej) osobom powyżej pięćdziesiątego roku życia, tworzenie agencji zatrudnienia w celu rozpoznania i promowania odpowiednich możliwości pracy w odpowiednim środowisku dla ludzi starszych;

– podejmowanie inicjatyw międzypokoleniowych na rzecz rozwoju społeczności obejmujących wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia służące wsparciu siebie samego i otoczenia społecznego – uwzględnianie zróżnicowanych (z uwagi na status społeczny) potrzeb ludzi starszych w planach działania władz publicznych na rzecz społeczności lokalnej, budowanie i wspieranie lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych sieci powiązań ludzi starszych służących celom edukacyjnym, szkoleniowym, pracy i utrzymywaniu kontaktów towarzyskich, identyfikacja, promowanie i wymiana dobrych przykładów w radzeniu sobie rodzin i społeczności z wyzwaniami jakie niesie starzenie się społeczeństw;

– przygotowanie rozwiązań prawnych sprzyjających lepszej integracji kobiet z zasobami siły roboczej m. in. poprzez umożliwienie kobietom podejmowania prac innych niż tradycyjnie im przypisane oraz mężczyznom podejmowanie zadań opiekuńczych;

– budowanie środowiska społecznego wolnego od barier i sprzyjającego integracji przedstawicieli różnych kategorii wieku, inwestowanie w społeczeństwo obywatelskie obejmujące organizacje skupiające członków z różnych pokoleń i organizacje ludzi starych po to, by wzbogacać zasoby społeczne;

– dostarczenie świadczeń zdrowotnych i społecznych oraz pomocy społecznej w oparciu o stabilny system zabezpieczenia społecznego – m. in. dostarczanie usług opiekuńczych, uwzględniających specyfikę płci i gwarantujących łańcuch opieki od pomocy w prowadzeniu gospodarstwa domowego we własnym domu, po wizyty pracowników socjalnych i pielęgniarek środowiskowych oraz ambulatoryjną i stacjonarną opiekę zdrowotną, a także społeczną, propagowanie i wdrażanie programu zastępczych rodzin lub grup socjalnych

dla osób starszych mieszkających samotnie, jako sposobu na podtrzymanie ich funkcjonowania w społeczności, tworzenie całościowych systemów opieki geriatrycznej w ramach społeczności lokalnej;

– mobilizacja nietradycyjnych aktorów sceny publicznej, takich jak media, sektor prywatny, organizacje pozarządowe, ludzie młodzi itp. w programach służących przebudowie świadomości społecznej i łamaniu stereotypów starości oraz niekorzystnych dla seniorów zachowań społecznych, a także wspierających integrację i solidarność rodziny poprzez dialog prowadzony w otoczeniu;

– wzbogacanie zasobów badawczych z zakresu gerontologii oraz wymiana informacji i kooperacja w ramach światowej sieci instytucji naukowych, prowadzenie badań na temat gotowości placówek edukacyjnych i innych instytucji do podjęcia kształcenia dla dorosłych.

Reasumując, pozytywne starzenie się wymaga sprzyjającego otoczenia społecznego i instytucjonalnego, a także, co szczególnie ważne, możliwości formowania potencjału pomyślnej starości przez całe życie. Tymczasem, z niepokojem należy stwierdzić, że problem przygotowania do starości, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym nie jest należycie potraktowany. Dotychczasowe programy geriatryczne, skupiające w większości przypadków swoją uwagę na patologicznych aspektach starości nie mogą być w pełni skuteczne. Podejście takie nie jest w stanie sprostać wyzwaniom, jakie niesie ze sobą globalne starzenie się populacji. Konieczna jest rewizja sposobu myślenia – rozpatrywanie starzenia się nie jako stanu patologicznego, ale etapu nowych wyzwań, szans i możliwości rozwojowych.

Zbigniew Woźniak uważa, że wyznaczenie realistycznych zadań polityki adresowanej do najstarszego pokolenia wymaga szczegółowego określenia czterech podstawowych strategii polityki wobec starości i osób starszych [6, s.29-30]:

1. „DODAWAĆ LAT DO ŻYCIA – obecna w różnym nasileniu we wszystkich typach, krótkoterminowa *strategia interwencyjno-asekuracyjna* koncentrująca uwagę na likwidowaniu niedoborów, uzupełnieniu deficytów i ratownictwie społecznym.

2. DODAWAĆ ZDROWIA DO LAT – średnioterminowa (5-10 lat) *strategia asekuracyjno-kompensacyjna*, oparta na profilaktyczno-promocyjnych programach służących wyprzedzaniu niekorzystnych z punktu widzenia procesu starzenia się zjawisk, zdarzeń i procesów, zwłaszcza w sferze zdrowia. Stale obecne, choć jakościowo zmienione elementy interwencji (praca socjalna).

3. DODAWAĆ ŻYCIA DO LAT – wieloletnia *strategia kompensacyjno-partycypacyjna* budowana w oparciu o efekty wcześniej uruchomionych i nadal funkcjonujących programów profilaktycznych, budujących zdrową i aktywną starość, przezorność, zaradność oraz zdolność do samoopieki. Podejmowane działania służyć mają poprawie/utrzymaniu jakości życia seniorów, zwłaszcza *sędziwych starców*.

4. KU MIĘDZYPOKOLENIOWEJ SOLIDARNOŚCI – długoterminowa, dominująca w przyszłości *strategia partycypacyjno-integracyjna* oparta na koncepcji społeczeństwa dla wszystkich grup wieku, które dostosowuje swą strukturę i funkcjonowanie, jak również politykę i planowanie do potrzeb, możliwości i umiejętności wszystkich obywateli, uwalniając i wykorzystując potencjał generacyjny z korzyścią dla każdej kategorii wieku, zgodnie z zasadą wzajemności i równości”.

Chcąc sprostać tym zadaniom państwo polskie musi dążyć do budowy nowoczesnej polityki społecznej. Jest pewne, iż musi to być odpowiedź na przemiany w strukturze społeczno-demograficznej społeczeństwa, przejawiająca się w działaniach służących [6, s. 29]: kształtowaniu ogólnych warunków rozwoju i życia najstarszego pokolenia; zaspokajaniu potrzeb ludzi starszych; zapewnieniu starości pozycji równoprawnej z innymi fazami życia; kształtowaniu stosunków między pokoleniami; harmonizowaniu i godzeniu interesów poszczególnych pokoleń; wspomaganie seniorów w radzeniu sobie z zadaniami rozwojowymi; kształtowaniu pozytywnego obrazu starości w świadomości społecznej; stwarzaniu możliwości sprostania aktualnym i przyszłym sytuacjom oraz problemom związanym ze starzeniem się zbiorowości.

Globalne cele tak określonej polityki wobec seniorów można ująć następująco [6, s.29-30]:

- ochrona/poprawa warunków i jakości życia seniorów,
- wzmacnianie potencjału osób starszych i społeczności służącego rozwojowi osobowemu, aktywności i samorealizacji najstarszego pokolenia oraz zdolności do samoopieki i samopomocy,
- wykorzystanie potencjału oraz doświadczenia seniorów w rozwoju społecznym i gospodarczym,
- tworzenie/odbudowa/wspieranie naturalnej sieci pierwotnych kontaktów i stosunków społecznych,
- gwarantowanie odpowiednich ilościowo i jakościowo oraz adekwatnych do potrzeb świadczeń i usług,
- wyprzedzanie zdarzeń i przeciwdziałanie stanom grożącym pauperyzacją, degradacją społeczną, utratą samodzielności życiowej, bądź niezależności starzejących się obywateli,
- ochrona prawna statusu społecznego osób starszych,
- zmiana obrazu starości i starzenia się w świadomości społecznej,
- integracja międzypokoleniowa w ramach społeczeństwa dla wszystkich grup wieku.

Zasadą naczelną przy planowaniu i realizacji programów gerontologicznych winno być szeroko rozumiane współdziałanie wszystkich podmiotów działających w sferze socjalnej oraz aktywne uczestnictwo adresatów tych programów.

Reasumując, starość jest wyzwaniem zarówno dla jednostki, jak i instytucji (medycznych, społecznych, edukacyjnych), poczynania których winna cechować nieustanna dbałość o jakość życia.

Kompleksowe zaspokajanie potrzeb wszystkich osób starszych, umożliwiających podnoszenie jakości ich życia, jak również wykorzystanie ich potencjału w podnoszeniu jakości życia całego społeczeństwa wymaga:

– uczynienia procesu starzenia się, z uwagi na swą nieuniknioną, skalę i konsekwencje, przedmiotem zainteresowania decydentów;

– optymalizacji ekonomicznych warunków bytu ludzi starych – w tym ubezpieczeń;

– zapewnienia opieki medycznej i socjalnej;

– organizacji infrastruktury socjalnej, kulturalnej, oświatowej i rekreacyjnej;

– propagowania, wśród wszystkich pokoleń, idei zwiększonej odpowiedzialności za starość na siebie;

– rozwijania orientacji na przyszłość wśród osób dorosłych;

– promowania nawyków prozdrowotnych, opóźniających biologiczne starzenie się organizmu;

– walki z niekorzystnymi dla osób starszych stereotypami (walka z ageizmem);

– kształcenia wyspecjalizowanych kadr zawodowych w dziedzinie gerontologii, geriatry i geragogiki;

– rozwoju instytucji kształcenia przez całe życie.

Starzenie się jest procesem wielowymiarowym, stąd i przygotowanie się do niego musi być holistyczne, a zatem powinno dotyczyć w zasadzie każdej sfery życia. Ponadto, adaptacja do starości winna się odbywać w trzech płaszczyznach [3, s.36]:

– wychowanie do starości (zadanie pedagogicznej profilaktyki) - to działalność wychowawcza wobec dzieci i młodzieży, polegająca na ukazywaniu starości jako wartości, zapoznawaniu z powinnościami etyczno-moralnymi, obowiązkami prawnymi i obyczajowymi związanymi ze starością;

– wychowania w starości (zadanie gerontologii społecznej) – to oddziaływanie wychowawcze wobec człowieka starszego, obejmujące wsparcie pedagogiczne, mające na celu podtrzymanie aktywności jednostki, a także działania opiekuńcze wobec osób, które nie są zdolne do samodzielnego zaspokajania własnych potrzeb;

– wychowanie przez starość – dotyczy wszystkich osób egzystujących w otoczeniu człowieka starego. Osoba starsza dzięki bogactwu doświadczeń, mądrości życiowej, przekazuje młodym pokoleniom, jak i rówieśnikom, określone wartości, normy, wzory życia.

Działania podejmowane z myślą o ludziach w starszym wieku winny nie tylko sprzyjać zaspokajaniu ich potrzeb, ale muszą wyjść poza ramy wyznaczone przez zabezpieczenie społeczne i przyczynić się do prowadzenia przez najstarsze pokolenie aktywnego i niezależnego życia.

Bibliografia:

1. Kilian M., Starzenie się społeczeństw wyzwaniem dla współczesnego świata, „Praca socjalna”, nr 1/2010.
2. Kokieli A., Wartości studentów pedagogiki w perspektywie zmian współczesnego społeczeństwa, (w:) Surina I. (red.), Przestrzeń edukacyjna wobec wyzwań i oczekiwań społecznych, Kraków 2010.
3. Szarota Z., Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki, Kraków 2004.
4. Szukalski P., Przygotowanie do starości jako zadanie dla jednostek i zbiorowości, (w:) Szukalski P. (red.), Przygotowanie do starości. Polacy wobec starzenia się, Warszawa 2009.
5. Trafialek E., Starzenie się i starość. Wybór tekstów z gerontologii społecznej, Kielce 2006.
6. Woźniak Z., Priorytety w programach gerontologicznych organizacji międzynarodowych i struktur europejskich jako przesłanka budowy polityki społecznej wobec starości i osób starszych, (w:) Starzenie się populacji wyzwaniem dla polityki społecznej. Materiały konferencyjne, Kraków 2003.

Дата надходження статті: „12” лютого 2012 р.